

YAPISALCILIK ÜZERİNE

Yrd. Doç. Dr. Sebahattin ÇEVİKBAŞ*

En genel anlamda bir düşünme etkinliği olan felsefe, var olanlara /evrene bir "yeniden bakış"tır. Bu yeniden bakışın amacı var olanları ve verili olan her şeyi yeniden eleştirme, yorumlama ve anlamlandırmadır. Başta insan ve etkinlikleri sonrada bir bütün olarak insanında içinde bulunduğu evren.

Gerçekliğe ait bildirimlerin neden bir değil de birden çok olduğunun cevabı felsefenin bu tavrında aranmalıdır.

Felsefe tarihinin Hegel sonrası eğilimlerinin en belirgin özelliği, felsefenin "evren hakkında kuşatıcı, külli bir izah denemesi" olduğu anlayışından uzaklaşıp, insan bilimleri için bir felsefenin olabilirliği üzerinde yoğunlaşmaktır. Felsefi düşünme biçimine hiçte yabancı olmadığı halde böyle bir yoğunlaşma aslında sofistlerden sonra rönesans felsefesinin ve nihayet 20.yüzyıl felsefesinin merkezindedir. Bu yoğunlaşmayı ve eğilimi epistemolojik bir kopuş, paradigma ya da sorunsalın değişmesi ifadeleriyle açıklamak mümkündür.

Hegel sonrası felsefenin bir başka özelliği, felsefenin meşruiyeti de dahil olmak üzere, Kant'ın "Aydınlanma Nedir?" başlıklı tarihi yazısının özünü oluşturan, ussalcılığın misyonuna yönelik bir eleştiri olmasıdır.

Modern felsefenin başlangıcından 1960'lara kadar olan dönemde Nietzsche, Marks ve Freud'un eleştirileri bir tarafa bırakılırsa, batı felsefesi, hümanizm, tarihselcilik ve empirik yöntem bilgisi (pozitivizm) merkezli bir sorgulamayı üstlenir. Modernite ve aydınlanmanın bu ortak amaçları çerçevesinde insanın konumu hep öne çıkarılmıştır. Özne olarak insana verilen bu konum öznenin belirgin/ belirleyici bir rolle, tarih yapan tarih değiştiren, tüm olgu ve olayların belirleyicisi olduğu şeklinde bir yorumlamaya yol açmıştır. Artık insan, her zamankinden daha çok olmak kaydıyla, güçlü, kuvvetli bir Tanrıdır. Ancak, bu insan anlayışı, insanlığın yaşadığı birbirinden olumsuz deneyimlerle ve aslında insanın sanıldığı kadar masum ve güçlü olmadığı inancıyla, bu hakim geleneğe (modernite ve aydınlanma) yöneltilen eleştirilerle yavaş yavaş değişime uğratılmıştır. Öyleyse, felsefi düşünce, yeni bir paradigmayla insanı ve dünyayı, kısaca her şeyi yeniden yorumlamalı ve anlamlandırmalı yeni bir bakış açısı getirmelidir. Bu bakış açısı kendisinden önceki doktrinlerin dünyaya bakışındaki sakatlıklardan ve

* Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

dünyayı yorumlamasındaki yetersizliklerden hareketle, bu sakatlık ve yetersizlikleri vurgulama ve yeni bir bakış ve yorumlama, anlamlandırma ile mümkündür. Pozitivizm, egzistansiyalizm ve fenomenoloji bu türden eksiklikleri vurgulayarak olaylara ve olgulara yeni bir bakışın sonucunda oluşturulan düşünce hareketleridir.

Bu yeniden bakma felsefi düşünme biçiminin özünü oluşturur. Biz burada, kendisinden önceki düşünce hareketlerine göre yeni bir bakış açısı sunan yapısalcılığın ne olduğunu belirlemeye çalışacağız. Bu yeni bakış açısı dikkatleri olgusal sınıflandırma biçimini ifade eden pozitivizmden, öznelcilikten, görecelik ve akıl dışıcılık biçimlerinden dile, Frederic Jameson'un ifadeleriyle, "... her şeyi dilbilimin terimiyle bir kez daha düşünmeye"¹ yöneltti.

Yapısalcılık; dilbilimden, kültür araştırmalarına, halk masallarına ve edebiyat metinlerine kısaca tüm anlatı (narrative) türlerine kadar, geniş bir alanda uygulanmasını gördüğümüz, farklı anlamlar yüklense de genel olarak "yapı'nın belirleyiciliğinden hareket eden felsefi ve toplumsal problemleri bu belirleyici yapı kavramından hareketle açıklamaya çalışan yaklaşımın adıdır².

Yapılardan hareketle dilsel ve toplumsal fenomenlerin daha iyi anlaşılabilceği temel tezine dayanan yapısalcılığın felsefede Ferdinand de Saussure'ün yapısal dilbilim yönteminden yola çıkan Ronald Barthes, Louis Althusser, Michel Foucault, Jacques Lacan ve C. Levi- Strauss, tarafından temsil edilen bir düşünce akımı olduğunu söyleyebiliriz³.

Farklı olarak kabul edilse de hemen her yapısalcı tarafından üzerinde uzlaşılan husus yapısalcılığın "bilimsel bir çözümleme yöntemi" olduğudur⁴. Jean Piaget'in ifadeleriyle "Yapısalcılık temel özellikleriyle belirli bir öğretiyi ya da felsefe değil yalnızca bir yöntemdir."⁵ Ayrıca böyle bir yöntem "anlaşılır kılmaya yönelik" ortak bir ideal tarafından yönlendirilir.⁶

Ancak diğer taraftan yapısalcılığın, kartezyen veya Kantçı fenomenolojinin bir başka versiyonu olmayan, Dilthey ve hermeneutikçilerin yaptıkları gibi, toplumsal ve tabii bilimlerin yöntemleri arasında keskin bir ayrım üzerinde ısrar etmeyen, yalnızca öznenin önemini değil aynı zamanda "anlam"ın da önemini reddeden bir bilim olduğu şeklinde bir görüş vardır. Bu görüşe göre yapısalcılık; tüm insan etkinliklerinin (yapıp etmeleri, konuşmaları, yazmaları/anlatıları) nesnel kurallarına ulaşmak isteyen bilimsel bir araştırmadır⁷.

¹ Terry Eagleton, Edebiyat Kuramı, Çev. Esen Tarım, Ayrıntı Yay. İstanbul, 1990, s.120.

² Ahmet Cevizci, Paradigma Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yay. İstanbul, 1999, s.914

³ a.g.e.s.915

⁴ Atilla Birkiye, Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru, Varlık Yay. İstanbul, 1984, s.11.

⁵ Jean Piaget, Yapısalcılık, Çev., Füsun Akadlı, Dost Yay., İstanbul, 1982, s. 133-134.

⁶ Jean Piaget, Yapısalcılık, Çev. Ayşe Şirin Okyanus Yener, Doruk Yay., Ankara, 1999. s. 10.

⁷ Robert C.Solomon, A. History of Western Philosophy: 7, Continental Philosophy, Since 1750, Oxford Üniv.Press, Oxford/New York, 1990, s. 179.

1960'ların Avrupa'sında kolayca görülebilecek problematiğin adı olarak da kullanılan yapısalcılık, bir düşünce hareketi olduğu için tanımı da her zaman ihtimali ve eğreti olmuştur. Bu gerçeği göz önüne alarak, en genel anlamda, yapısalcılık; dilbilim, edebiyat, budunbilim, tarih, sosyo-ekonomi ve psikolojiyi ilgilendiren araştırmalarda insan etkinliklerinin-yapıp etmelerinin-genel yapılarını belirlemeye çalışan bir çabadır.⁸ Amaç bize bir şeyin anlamının ne olduğunu anlatmak değil, olsa olsa, bir sistemin yapıcı unsurları olan temel karşıtlıklarını (ham/pişmiş,tabii/kültürel, eril/dişil) ve onlarla ilgili kuralları bulmaktır.⁹

Bir çok yeni uygulama alanlarına sahip olması yeni bir çözümleme yöntemi olarak kullanılması ve "yapısalcılık" adıyla anılması yeni olsa da, yapısalcılığın çok eskilere uzanan bir tarihsel arka plana sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Eski yunan filozoflarının amacı, gözlem ve deneyimlerine ilişkin duyu verilerinin çatısını oluşturacak temel kurucu yapıları bulmaktı. Platon'un felsefesi ilk bakışta, ideal ve hatta ilahi oluşumlar dan bahsediyor olsa da görgül / empirik dünyanın niteliği ile de yakından ilgiliydi. Aristoteles'in de gerçekliğin temel yapıcı unsurlarını bulmaya yönelik çabalarının olduğunu biliyoruz. Ayrıca evren izahlarında ortaçağ felsefesinin dini rönesans felsefesinin de bilimsel ve mekanist bir tavırla evrenin kurucu unsurlarının belirlenmesine yönelik çabalarının olduğunu¹⁰ görüyoruz. Buna ilaveten yapısalcılığın "sistemin öğelere üstün ve onlara egemen olduğu fikrini benimseyen ve öğeler arası ilişkilerden sitemin yapısını çıkarmaya çalışan bir felsefi disiplin" olduğu düşünülünce, Aristotelesçi form kavramını çağrıştırdığını da söyleyebiliriz.¹¹

Bu tarihsel arka planın yapısalcılığı etkilediği ve şekillenmesine yardımcı olduğu doğrudur. Ancak asıl anlamıyla yapısalcılığın, batı düşünce tarihindeki temel yapıları bulma, gerçekliği bu temel yapılarla açıklama girişimlerinin yetersizlikleri üzerine temellendirildiğini de unutmamalıyız. Burada bahsettiğimiz yapısalcılığın her zaman var olan "yapılaştırma" eğiliminden farklı olarak "entellektüel ilgi merkezinin konuşan öznedenden uzaklaştırılıp konuşulan dilin yapısına kaydırılmasına yönelik girişimler"¹² olarak görülmesi gerekir.

Bu yeni yaklaşım Ferdinand de Saussure'un derslerinin "Genel Dilbilim Dersleri" adı altında öğrencileri tarafından yayınlanan eser üzerine temellendirilir. Söz konusu eser, özellikle dil olgusunu araştırma nesnesi olarak alan bilimin kısa bir tarihini verir. Dil

⁸ Gayatri Chakroverty Spivak, "Trenslator's Preface" in, Jacques Derrida , Of Grammatology, trans. , C. Spivak, The Jons Hopkins Üniv. Press, Baltimore and London, 1976 s. İv,v

⁹ Solomon, a.g.e. s. 198

¹⁰ Tom Bottomore-Robert Nisbet, "Yapısalcılık" Çev. Binnaz Toprak, T. Bottomore-R. Nisbet, Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi, Haz., Mete Tuncay-Aydın Uğur, Ayraç Yay., Ank., 1997, s. 555. vd. ayrıca, bknz. Önay Sözer, Felsefenin ABC'si, Kabcacı Yay.,İstanbul, 1995,.s. 85-86.

¹¹ Cevizci, a.g.e s. 914

¹² Allan Megill, Aşırılığın Peygamberleri: Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida, Çev. Tuncay Birkan, Bilim Sanat Yay. Ankara, 1998,s. 228.

olgusunun ne oluşu, dilbilimin konusu, görevi ve diğer bilimlerle ilişkisi üzerinde durulan eser, dilin iç ve dış betimlemeleriyle devam eder. Başka türlü söylersek, tarihsel boyutuyla dil ve bir sistem (dizge) olma yönüyle dil araştırılır ve sonuçta "dil kendi başına ele alınıp incelenecek bir "nesne" durumuna geldiği" belirlenmesi yapılır¹³.

Kitabın yayınlanmasından sonra (1913) başta dilbilim olmak üzere insan bilimlerinin bakış açılarında da köklü bir dönüşüme yol açtığını söyleyebiliriz. Yapısalcı yaklaşım bunlardan biridir. Artık gerçeklik töz'de, madde'de somut görüntülerde değil, soyut biçimlerde, örtük düzeneklerde, yapılarda aranacaktır. Her türlü sürecin oluşun, gerçekleşmenin ardındaki dizgeyi, yapıyı bulup ortaya çıkarmak da böyle bir yaklaşımın tek amacı olarak belirlenecektir.

Farklı alanlarda uygulanan yapısalcı yaklaşım bu amaç çerçevesinde, bilinç dışının, aykırı olanın, yabancılın bir analizini içerir. Çünkü yapısalcı yöntem değerlendirici değil analitiktir. Herhangi bir olgu,durum ya da nesne yapının temel unsurları arasındaki ilişkilerle anlam kazanacaktır. Bu çözümleme, "her araştırma insan yapıp-etmelerinin temel yasalarına ulaşmayı amaçlar" anlayışıyla bir sisteme ulaşmaya çalışacaktır.

Bu genel çerçeve içinde Ronald Barthes "yazarın niyetini ya da yapının verdiği mesajı değil de, anlamın dile getiriliş biçimini ve yapının oluşturduğu sistemi öne çıkaran bir anlatı analizi ortaya koymuştur"¹⁴. Barthes'in bu çözümlemesini, M.Foucault'un batı kültürünün akıl ve delilik, cinsellik, hastalık ve suç kavramlarının gerisinde yatan kabulleri sorgulayan çalışmaları, J. Lacan'ın bilinç dışı yapıların belirleyiciliğini öne çıkaran araştırmaları ve nihayet C. Levi - Strauss'un kültürel ve tarihsel ilerleme'nin arka planındaki zaman dışı bir mitolojik mantık olarak işleyen "yaban düşünceyi" vurgulayan çalışmaları izlemiştir¹⁵.

Yapısalcı yaklaşım, fenomenleri parça ve bütün çerçevesinde analiz eden ve bir yapıyı ortak bir sistem içerisinde parçaların karşılıklı bağıntısı olarak tanımlayan bütüncü (holistic) çözümlemelerin yaygınlaşmasına önayak olmuştur..

Bütün yapısalcı yaklaşımların amacı, Barthes'in ifadeleriyle, "bir nesneyi bozup yeniden oluşturmak ve bu süreç içinde söz konusu nesnenin işlev görme kurallarını ya da "işlevlerini bilinebilir kılmaktır."¹⁶ Bu amaç çerçevesinde "yapının" klasik felsefenin töz kavramını temsil ettiğini söylemek mümkündür. Çünkü Barthes'a göre yapı "Nesnenin... görünmez olarak duran bir takım yönlerini yada diyelim ki doğal nesnede kavranılamaz olan bir şeyleri açığa çıkaran bir simulacrum'udur sonuçta"¹⁷(simulacrum: benzerlik, benzeyiş,bir şeyin taklidi anlamındadır.)

¹³ Bknz. Ferdinand de Saussure, Genel Dil Bilim Dersleri, Çev. Berke Vardar, Birey Toplum Yay. Ankara, 1985

¹⁴ Cevizci a.g.e. s. 915

¹⁵ Steven Best-Douglas Kellner, Postmodern Teori: Eleştirel Soruşturmalar Çev, Mehmet Küçük, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1998.,s. 34 .Ayrıca bknz. Cevizci, a.g.e s. 915

¹⁶ Ronald Barthes'in " Essais Critiques" adlı eserinden aktaran Steven Best, Douglas Kellner, a.g.e s. 34-35

¹⁷ a.g.e. s. 35

Yapısalcılar, yapısal-dilbilimsel kavramlardan hareketle daha kesin bir temel üzerine kurmaya çalıştıkları insan bilimleri alanında “fenomenleri bir toplumsal sistem halinde örgütleyen temel kurallar üzerinde odaklaştılar.”¹⁸ Yapısal çözümleme ile yapısalcılar, nesnellik, tutarlılık, kesinlik ve hakikati isteyerek, öznellikten uzaklaştırılabilecek olan teorilerinin bilimsel olduğunu iddia edeceklerdir. Böyle bir iddia yapısalcıların bir tür felsefe olmanın ötesinde bilimsel bir çözümleme yöntemi¹⁹ geliştirme isteklerinin sonucudur.

Yapısalcı yaklaşım, kendilerinden önceki insan bilimlerini ve felsefelerini şekillendiren hümanizmi reddederek, toplumsal fenomenleri, yapı, kural, kod ve sistem çerçevesinde çözümlemeye girişti. Ayrıca Descartes’ten Sartre’a kadar uzanan felsefede belirleyici olan özne kavramını ortadan kaldırarak, özneyi, dilin, kültürün ya da bilinç dışının bir belirlenimi olarak betimleyip, bir kenara attı ya da özneyi merkezsizleştirdi (decentered). Böyle bir özne, daha önceki belirlenimlerinin aksine artık nedensel ya da yaratıcı bir etkinliğe sahip değildir. Sonuçta özne de tüm diğer belirlenimler gibi dilin bir oluşturması, yaratımıdır.. Simge sistemlerinin, bilinç dışının ve toplumsal ilişkilerin önceliğini vurgulayan yapısalcılık, öznellik ve anlamın türevsel olduğunu kabul eder. Çünkü yapısalcı yaklaşım, Dreyfus ve Rabinow’un belirttikleri gibi, bütün insan etkinliklerini yöneten kanunlar bularak, hem anlamı hem de özneyi ortadan kaldırmaya girişirler.²⁰ Anlam, öznenin (ama özerk bir özne) yaratusı değil, kendisi gibi, toplumsal ya da dilsel bir inşa (construct)dır. Söz (parole) dil (langue) tarafından belirleniyor ve anlamda dilin bu belirlenimine bağlanıyor²¹

Allan Megill başka türlü analiz ve ayırmaların da mümkün olabileceğini reddetmeksizin iki türlü yapısalcılıktan bahsedebileceğini düşünür; 1-Gösterge yapısalcılığı 2-Yapı yapısalcılığı²²

Gösterge yapısalcılığının kavramsal kökenleri, Saussure’ün göstergeyi, gösterenle gösterilenin birliği olarak tanımlamasında bulunur. Bu kökensel bağlılıktan, biri daha katı, diğeri daha gevşek olmak üzere gösterge yapısalcılığının iki farklı görünümünü ayırt etmek mümkündür.

Gösterge yapısalcılığının birinci şekli Saussure’ün “dilbilimsel”gösterge tanımlamasına bağlı kalarak Saussurecü ve Saussure-sonrası dilbilimin genel çerçevesine büyük ölçüde uyan fikri girişimlerle sınırlanırken, ikinci türden gösterge yapısalcılığı, gösterenin “dilbilimsel” tanımına daha az bağlı kalarak “gösterge” terimini dilbilim yerine

¹⁸ a.g.e. s. 35

¹⁹ Eagleton a.g.e s. 119

²⁰ Hubert L. Dreyfus,Paul Rabinow,Michel Foucault:Beyond Structuralism and Hermeneutics,The harvester Press, Great Britain,1982,s.,xv

²¹ Best, Kellner, a.g.e.,s.35

²² Megill,a.g.e.s. 309,

Saussure'ün "göstergelerin toplum yaşamı içindeki yaşamını inceleyecek bir bilim"²³ önerisine bağlanır.²⁴

Yapısalcılığı sıkı sıkıya dilbilimsel anlamda yorumlayanların başında Philip Pettit'yi anabiliriz. Ona göre, yapısalcılık, Saussure'cü ve Saussure-sonrası bir takım çözümleme işlemlerini dilbilimin dışına doğru genişletmeyi ve bu işlemleri, edebiyat ve sanat eleştirileri, sosyal psikoloji, sosyal antropoloji, moda ve ülke mutfakları gibi "göreneksel sanatların çözümlenmesi şeklinde farklı alanlara uygulama çabası olarak görülmelidir. Pettit, yapısalcı dil modelini diğer alanlarda kullanacak olanların üç anoloji kurarak bunu başarabilecekleri kanısındadır: yapısal sesbilim (Jakobson'da olduğu gibi), üretici söz dizimi (Chomsky'de olduğu gibi) ve ayrıma dayalı (differential) anlambilim (Pettit'in önerdiği anoloji)²⁵ Ancak bu anolojilerin her birinin analiz edilen dil dışı nesnenin dildeki cümleye karşılık gelen bazı unsurlar içeriyor olması gerekir. Ne var ki, analizin uygulandığı dil dışı nesnelerin hiç biri dildeki cümleye karşılık gelen bir takım unsurlar içermez. Demek ki, yapısalcı dil modelinin dilbilim dışındaki alanlara uygulanmasının ancak "bir bulgulama değeri" olabilir, bu model dilbilim dışındaki alanların hiç birine uymamaktadır.²⁶

Yapısalcılığın katı dilbilimsel kurallara bağlılık gösteren şeklini diğerlerinden ayırt eden temel özellikleri, yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde, aşağıdaki gibi sıralanabilir: 1- Dil ile ilgilenme, 2- Öznellik ve insan merkezliğe (hümanizm) saldırı, 3- Tarihteki süreksizlikleri vurgulama (olayların ve olguların eşzamanlı olarak, şimdi burada varolan şekliyle dikkate alınması), 4- Doğa / kültür, gösteren / gösterilen, dil / konuşma, görünüş / öz... vb. ikili karşıtlıklarla ilgilenme, 5- Gösterenle (tikel bir ses veya yazılı karakterler kümesi olarak düşünülen sözcük-işitim imgesi²⁷) gösterilen (gösterenin temsil ettiği anlam yada kavram²⁸) birlikteliğinin karşılığında kullanılan "iki yönlü anlıksal bir kendiliği" ifade eden²⁹ gösterge kavramına sıkı sıkıya bağlı kalma.

Gösterge yapısalcılığının bir başka türü Saussure'ün genel çerçevesiyle belirleyip tanımladığı dilbilim yerine sadece bir öneri olarak sunduğu, kurulmasının gerekliliğinden bahsettiği "gösterge bilim"³⁰ ile ilgilenmenin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Burada da özellikle belirtilmelidir ki, göstergebilimle (Saussure'un kurulması gerektiğini söylediği bilimle) yapısalcılık (daha sonra dilbilim ve gösterge bilimin temel kuralları çerçevesinde hayat bulan bir bilim / yöntem) arasında ayırım yapmak güçleşmektedir. Bu

²³ Saussure, a.g.e, s. 18

²⁴ McGill, a.g.e. s. 310.

²⁵ Philip Pettit, *The Concept of Structuralism: A Critical Analysis*, Üniv.of Colifornia Press, Berkeley and Los Angeles 1975, s. 29

²⁶ McGill, a.g.e., s.310-311

²⁷ Saussure a.g.e s. 72

²⁸ a.g.e s. 72

²⁹ a.g.e s. 71

³⁰ a.g.e.s. 18

güçlüğün farkına varan Pettit, göstergebilimle yapısallığın az çok bir biri yerine kullanılabileceğinden bahseder ama yine de katı dilbilimsel modele bağlı kalmayı sürdürerek³¹.

Gösterge bilimsel ilkelere bağlı kalınarak savunulacak yapısalcılığa örnek "Yapısalcılık Nedir?" adlı yazısıyla, François Wahl'in Saussure'ün gösterge bilimsel niyetlerini daha çok ciddiye alan yapısalcılığıdır.

"Gösterge bilimleri, gösterge sistemleri bilimleri yapısalcılık adı altında kümenlenirler" iddiasıyla yapısalcılıkla göstergebilimi aynileştiren Wahl, Pettit'in aksine yapısal bir analizde analiz edilen (dildışı) nesnelerin yapısı ile dilin yapısı arasında tam bir uygunluk aramaz. Çeşitli türden olgular, örneğin, antropolojinin çeşitli olguları, yapısal analizinin nesnesi olabilir. Ama bu sadece dil olguları içinden geçmeleri ve yapılarını buradan almaları şartıyla mümkündür. Wahl'in "dil olguları içinden geçme"den kastı gösterge'ye dayalı bir sistemin oluşturduğu kurumun içine dahil edilip kendilerini iletişimsel bir ağa açmadır.³² Öyleyse Wahl'e göre, yapısalcılığın, yapılarını bir göstergeler sistemi içinden geçmeleri sayesinde kazanan yapılarla uğraştığını söyleyebiliriz.

Göstergeye verilen bu önem, yapısalcılıktaki oynadığı rol sayesinde. Çünkü nerede bir gösterge varsa, cümle gibi dilsel unsurlar olsun olmasın, orada yapısalcılıktan söz etme hakkına sahibiz. Bu genel hüküm, dilsel unsurları dışarıda bırakmamak kaydıyla, dilbilimin kurallarına bağlı kalan yapısalcılık için de söylenilebilecek bir ifadedir.

Yapısalcılığın sınırları nedir? Başka bir ifadeyle "henüz" yapısalcılık olmayanla "artık" yapısalcılık olmayanın ayrımı nedir? Wahl bu konuda şunları söyler "Göstergenin henüz mutlak temel bir konumda görülmediği her yerde, düşünce henüz yapısalcılığın tanısını almamıştır. Göstergenin birincil konumunun sorgulandığı, göstergenin ortadan kaldırıldığı ya da yapı bozumuna uğratıldığı her yerde düşünce artık yapısalcılığın yörüngesi üzerinde değildir."³³

Yapısalcılık kaynaklarını Saussure'cü dilbilim ve önerdiği göstergebilimsel açıklamalara borçlu olsa da, daha sonraki uygulamaları göz önüne alındığında, onun dilbilimsel ya da göstergebilimsel anlamlarla sınırlandırmanın, dilbilim ve gösterge bilim sınırları içinde kalarak tanımlamanın biricik yolu olmadığını göreceğiz. Nitekim Megill yapısalcılığın dilbilimsel ve gösterge bilimsel bağlamdan kopartılarak tanımlanabileceğini savunuyor. Yapısalcılığın tanımlayıcı unsurunu dilden, göstergeden çıkarıp onun yerine yapı'yı koymakla bir "yapı yapısalcılığı"na doğru bir adım atmış oluruz.

Yapıları araştırma iddiasında olan bütün bilimleri kapsayacak şekilde tanımlanan yapı yapısalcılığı daha öncede uygulandığı şekliyle tüm batı metafiziklerinin doğasında bulunur. Bu tanımlamayı kabul edersek, yapı fikrine uzaktan yakından temas eden her

³¹ Pettit, a.g.e. s. 33

³² François Wahl'den aktaran Megill, a.g.e. s. 312-313.

³³ A.g.e. s. 13

şeyi, tüm batı metafiziğini de kapsayacak şekilde,yapısalcılık adı altında toplamamız gerekir.

Yapı yapısalcılığına gösterge yapısalcılığında olduğu gibi iki türlü yaklaşmanın mümkün olduğunu söyleyebiliriz.³⁴Bunlardan birincisi, yapı kavramına sıkı sıkıya bağlılık gösteren, gösterge'nin oynadığı belirleyici rolü reddedip yapı kavramının analize ağırlık veren yapısalcılık türüdür. Bu tür yapısalcılık anlayışına Jean Piaget'in "Yapısalcılık" adlı eserinin bütününde ifadesini bulan yapısalcılığı örnek verebiliriz.

Pettit ve Wahl sırasıyla dilbilim ve göstergebilimsel ilkelerle yapısalcılığı tanımlarken, Piaget yapısalcılığı gösterge kavramını dışlayan bir anlayışla daha doğrusu, göstergenin yapısalcılıkta oynadığı rolü yapı kavramına kaydırarak, çözümlemelerini dilbilim dışında matematik, fizik, biyoloji, psikoloji ve antropolojiyi kapsayacak şekilde genişletir. Ona göre yapısalcılık yapıyla ilgilenir. Yapı ise bir "dönüşümler sistemi" olarak göz önüne alınır. Piaget yapı kavramının üç ana düşünceden oluştuğunu söyler: Bütünlük, dönüşüm ve özde düzenleme (kendi-kendini yönetme)³⁵

Piaget'nin yapısalcılığın bir bilimsel metodoloji örneği olarak alınması gerektiği yönündeki çözümlemeleri, onun çok farklı alanlara uygulanabilir olduğu fikrini de beraberinde getirmiştir.

Yapı yapısalcılığının ikinci bir türü, Derrida'nın önerdiği anlamda bilimsel olmaktan çok metafizik bir anlamda tanımlanabilecek olan yapısalcılıktır. Derrida, yapısalcılığı, batı felsefesinin / metafiziğinin dayandığı temel karşıtlıkları sorgulamadan kabul ettiği için eleştirmektedir.³⁶ Öyleyse yapısalcılığın Derridacı görüşte, temel karşıtlıkları alıkoyucu kavramları bozuma uğratmayan bir yönü vardır. Bu anlamda yapısalcılık, batı metafiziğinin bir devamı olarak görülebilir.

Derrida'nın yapısalcılığa verdiği anlam, Nietzsche'nin Dionysos ile Apollon arasındaki çatışmanın Apolloncu yönüyle özdeşleştirilir.³⁷ Nietzsche "Tragedyanın Doğuşu" adlı eserinde Grek kültürünün en yüksek halinin Apolloncu ve Dionysos'cu ruhların tuhaf ve hassas birlikteliğinin ürünü olduğunu söyler. Asıl anlamını trajik mitte bulan Apolloncu-Dionysoscu işbirliği Sokratesle son bulur. Ancak bizim için önemli olan Apolloncu ruh ve Dionysoscu ruh halinin neye karşılık geldiklerinin belirlenmesidir. Apolloncu ruh biçimlere sıkı sıkıya bağlı kalırken, Dionysoscu ruh biçimden yoksundur. Apollon "bireylere...etraflarında sınırlar çizerek ahenk kazandırmaya çalışan" biçim verici güç olarak görülürken, Dionysos bu biçimi taşılaştırıp katılaştırmaması için "Apolloncu eğilimi zaman zaman yıkan güçtür."³⁸

³⁴ McGill a.g.e. s. 319-320.

³⁵ J. Piaget, Yapısalcılık, Çev. Ayşe Şirin Okyayuz Yener, Doruk Yay., Ankara, 1999, S. 9-13 Ayrıca, Yapı kavramını oluşturan düşünceler için, bkz. S. 13-22.

³⁶ Madan Sarup, Post-Yapısalcılık ve Post-Modernizm, Çev., A.Baki Güçlü, Ark Yay., Ank., 1995, s.46

³⁷ McGill. A.g.e. s. 322

³⁸ Friedrich Nietzsche , Tragedya'nın Doğuşu, Çev., İ. Z. Eyüboğlu, Say. Yay., İstanbul, 1994, 9, 15, 21, 25. Bölümler.

Derrida yapısalcılığı “söz merkezci” kültürün bütününe sıkı sıkıya bağlı kalan Apolloncu biçimcilikle özdeşleştirmeye gitmektedir.³⁹ Bütün olarak batı felsefesini eleştirisinde batı felsefesi, Platondan itibaren Dionysos’çu kuvveti Apolloncu biçime tabi kılmış güneş merkezli bir metafizik olarak değerlendirilir. Aynı zamanda tüm bu metafizikler metaforik yapıdadır. Derridanın yapısalcılığı Apolloncu ruha bağlama sebebi yapısalcılığın metaforik eğilim ve belirlenimlerinde aranmalıdır.⁴⁰

Derrida “Yazı ve Ayrım” adlı eserinde, bütün anlama, anlam (sense) arama çabalarının tümüyle Apolloncu bir doğaya sahip olduğunu, “modern yapısalcılığın” da bu Apolloncu projenin ayrılmaz bir parçası olarak görülmesi gerektiğini vurgular. Ayrıca modern yapısalcılığın fenomenolojinin gölgesinde yetiştiğini de belirtir. Ona göre, fenomenolojinin kuvveti, kavramaya yarayacak bir kavramdan yoksundur. Bu yoksunluk aynen modern yapısalcılığa taşınmıştır. Yapısalcılığın biçimi ve içerimleri, felsefi metafor olan ışık ve kuvveti dışlayan mekan metaforu tarafından belirlenir. Öyleyse Derrida için modern yapısalcılık batı felsefesinin her zaman var olan Apollonculuğunun en yeni tezahürlerinden başka bir şey değildir.

Megill’in bu ayrımı dışında yapabilecek bir başka ayrım da; 1- Fenomenolojik yapısalcılık, 2- Biçimci yada yöntem yapısalcılığıdır⁴¹. Ayrıca V. Descombes’in, 1- Yapısal çözümleme yöntemi-ki bu fenomenolojiden de eski olup şu andaki tartışmaya yabancıdır. 2- Fenomenolojinin karşısına yeni bir anlam anlayışı çıkaran semioloji (im kuramı)3- Felsefenin hem fenomenoloji hem de semiolojinin eleştirisine yönelen saf felsefi bir yönelimin adı olan yapısalcılık ayrımını da görüyoruz⁴².

Yapısalcı yaklaşımın düşünsel fikri öncülerinden en önemlisinin fenomenoloji olduğu yukarıda belirtilmişti. Ancak insan bilimleri için bir felsefe olma iddiasındaki yapısalcılığın gerisinde oldukça yüklü bir felsefi mirasın bulunduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Yapısalcılık bilime rasyoneliteye, akla ve mantığa sıkı sıkıya bağlıdır⁴³. Bu bağlılık, yapısalcılığın modernlik ile modernlik sonrası fikirlerin bir kavşak noktasını oluşturduğu izlenimini veriyor.

Modernliğin ve bu arada aydınlanmanın insanlığı akıl dışılık’tan bilgisizlikten kurtararak ilerlemeyi ve böylece rahat ve huzurlu yaşayabileceği bir yeryüzü cenneti gerçekleştirmeyi vaad ederek, tarihteki yerlerini almalarından sonra, vaadini hala gerçekleştirememiş olması bir çok yeni yaklaşım yanında yapısalcılığın da yeni bir bakış açısı olarak doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu fikri zeminin insanın anlama yetisine

³⁹ Megill, a.g.e. s. 324.

⁴⁰ A.g.e. s. 324

⁴¹ Sözer, a.g.e. s. 83-84.

⁴² Vincent Descombes, Modern Fransız Felsefesi, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yay. İst.,1993,s.84,bir başka ayrım için bkz. Dreyfus, Robinow, a.g.e., s. xvi

⁴³ Pauline Marie Rosenau, Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri, Çev. Tuncay Birkan, Ark. Yay. Ankara, 1988, . s. 38.

yaptığı katkıları bir tarafa bırakarak yapısalcılığın, modernitenin başlangıcı olarak kabul edilen Descartes felsefesinden etkin bir biçimde kullanıldığı 1960 sonrasına kadar batı felsefesinin tüm önemli felsefi sistem ve başlıca düşünürlerinden olumlu yada olumsuz etkilendiği söylenebilir.

Yapısalcı yaklaşımı benimsemenin bir takım sebepleri olduğu açıktır. Bu sebepler çok kısa olarak; savaş sonrası Avrupa’ında yaygın olarak kullanılan varoluşçu felsefenin tıkanan olanakları; insanlığın gidişatını, dünyanın düzenini mevcut felsefi geleneklerin açıklayamaması; ilgi alanlarının Avrupa-merkezli olmayan başka alanlara kaydırılarak ortaya çıkan boşluğun bir dereceye kadar başka kültürlerin manevi-zihinsel değerleriyle doldurulabilir olduğu yönündeki Avrupa-merkezli dünya görüşlerinden az da olsa kopma ve son olarak yeni bir insan arayışı, insanın olanak ve güçlerinin pratikte serbest bırakılmasına yönelik hareketlerdir.⁴⁴ Buradan çıkarabileceğimiz sonuç şudur: Yapısalcılık rastgele bir boşlukta değil de, birbiri üzerine binmiş çok çeşitli faktörlerin etkisi altında ortaya çıkmıştır. Bu faktörler “içinde yeni-Kantçılık, yeni-olguculuk, ve yer yer de fenomenolojinin yer aldığı ve ağırlığını bilginin gerçekleştirilmesi sorununun oluşturduğu modern batı felsefesinin akılcı eğilimlerini içerir”⁴⁵.

Ileana Bauer’e göre, “eleştirici literatür yığınının gösterdiği gibi (burada söz konusu olan varoluşçu felsefedir) bazı genç aydın çevrelerinde “felsefenin problemi nedir?” sorusu yeniden soruldu ve felsefenin ideoloji ve bilimle ilintisi tahlil edildi. Daha az varoluşçu ve daha çok kuramsal, daha az ideolojik ve daha çok bilimsel olacak bir felsefe arandı. Bu durumda burjuva felsefesinin on yıllar süren bunalımını yansıtan yapısalcılık Fransa’da kendisinden söz ettirdi.”⁴⁶

Yapısalcılığın ortaya çıkış şartlarını ortaya koyan yukarıdaki ifadeler hiç şüphesiz özel şartlar gibi görünüyor. Halbuki batı felsefesi içindeki oluşumun ortaya çıkma şartları bunlardan daha fazlası olarak görülecektir. Gerçekten de batı felsefesinin son iki yüzyıllık tarihine geri dönüş bu tespitimizi doğrular. West’in ifadeleriyle “ yapısalcılık ve post-yapısalcılık aydınlanma sonrası düşüncenin kimi daha şüpheli eğilimlerinin doruk noktası olarak görülebilir. Bu felsefi görüşler bir yandan Hegelciliğe ve Marksizme, diğer yandan da Sartreci varoluşçu ve fenomenolojiye karşı bir tepki olarak yirminci yüzyılda ayan beyan hale geldi.”⁴⁷ Bu felsefelerin ortak yönü bir tür “hümanizm” ve “özne” eleştirilerini içeriyor olmalarıdır. Bu ortak eleştiri zemini felsefe ve insan bilimlerinde yeni ufuklar açarak gelişmiştir. Bunların arka planında Nietzsche, Heidegger’in son dönem yazıları ve Saussure’ün linguistiği yer almaktadır. İnsana ve

⁴⁴ Natalya Avtonomova, “ Fransız Yapısalcılığı : Yöntembilimsel Notlar” Çev. Ergin Koparan, Atilla Birkiye, Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru , Varlık yay. İstanbul, 1984, s. 85-89.

⁴⁵ A.g.m. s. 89.

⁴⁶ Ileana Bauer, “Yapısalcılık Tartışması Üzerine Düşünceler” Çev. Uluğ Nutku, Atilla Birkiye, a.g.e. içinde s. 148-149.

⁴⁷ David West, Kıta Avrupa Felsefesine Giriş, Çev. Ahmet Cevizci Paradigma Yay. İstanbul, 1988, s. 213.

dünyaya bakıştaki bu değişikliklerin en önemli sonucu “ öznenin hümanizm ve rasyonalizm içindeki, imtiyazlı felsefi ve politik statüsünün radikal bir biçimde sorgulanmasıdır.”⁴⁸

Aydınlanma felsefesi geleneği, felsefi anlamda özneye her şeyin etkin nedeni olarak bakmış ve özne merkezli bir dünya görüşü oluşturmuştur. Ancak yapısalcı bakış açısından öznenin merkezsizleştirilmesi yada “ademi merkezileşmesi” içinden çıkılmaz bir çok felsefi probleme neden olmuştur. Özneye bağımlılık, özne merkezli bakış açısı olayların ve olguların doğru değerlendirilmesindeki bir engel olarak görülür. Öyleyse özneye verilen ayrıcalıklı konumdan uzaklaşıp dikkatimizi, dilbilimin nesnesi olan dile, yada dil gibi yapı kazanmış diğer alanlara yönlendirilip verili olan her şeyi öznenin bağımsız olarak değerlendirmeliyiz.

Aslında Saussure’ün yapısal yöntemiyle birleşik insan ve hümanizm eleştirisini bütün insan bilimleri alanına uygulamanın bir sonucu olan yapısalcılığın başlıca tezi “belli bir düzen yapı, şeylerin veya olayların ya da sözcüklerin yahut da olguların sistematik örüntülerini şu ya da bu şekilde keşfedebildiğimiz sürece dünyanın anlaşılabilir olduğu” şeklinde özetlenebilir⁴⁹. Olgular yapılanmış olarak algılanırlar; ancak gözlemcinin önünde önceden belirlenmiş bir yapısal örüntüler dizisi yoktur. Olguları anlaşılır kılan şey yapılandırıcıdır. İnsan kültürü ve bilgisi, yapılandırıcı düşünceler, hem bilinçli hem de bilinçsiz olarak yapılanmış olgular etrafında inşa edilirler.⁵⁰

Yapısalcılık her türden toplumsal ve kültürel fenomene, insan öznelinin amaçlı ürünleri ya da tarihin amaçsız yan ürünleri olarak bakma yerine, öğelerin, özgül ve indirgenemez birleşim ve dönüşüm kurallarıyla yapı kazanmış sistemleri olarak ele almayı önerir. Bilinçli ben, onun niyetlerini, anlam verme edimlerini kısaca öznel olan her şeyi soyutlayarak, tam anlamıyla, bilimsel bir çaba ortaya koymayı amaçlama yapısalcılığın bir başka tezidir⁵¹. Dreyfus ve Rabinow’un ifadeleriyle “yapısalcılar, insan etkinliğini, temel öğeleri (kavramlar, eylemler, sözcük sınıfları) ve bu öğelerin kendileriyle birleştirildikleri kural yada yasaları kast ederek, bilimsel bir tarzda ele alıp incelenmeye kalkıştılar.”⁵²

Ayrıca yapısalcılar parçalarının toplamından daha fazla bir şey olan bütünler olarak sistemlerin ayırt edici özelliklerini vurgulayarak kendilerini hakim bilim geleneğinin indirgeyici atomistik ve analitik yaklaşımından ayırdılar⁵³.

Yapısalcılık olgulara “canlı tarihsellik-toplumsallık” bağlamı dışında praxis dışında bakar, yani olayları ve olguları öznesiz ve yansız bir değerlendirme iddiası içindedir⁵⁴.

48 A.g.e. s. 213.

49 Leonard Binder, Liberal İslam, Çev. Yusuf Kaplan, Rey Yay. Kayseri, 1996. s. 141.

50 A.g.e. s. 141.

51 West, a.g.e. s. 229.

52 Dreyfus, Robinow, a.g.e., s. xv, xvi

53 West a.g.e. s. 229

54 Aziz Çalışlar, “Yapısalcılık: Status, Quo İdeolojisi” Atilla Birkiye a.g.e. içinde s. 40.

Yapısalcılıkta özne, nesne gibi kurulur. Yani özne de diğer tüm sistemler gibi yapılaşmış bir bütünden oluşur.

Yapısalcılığın batı metafiziğinin bir türü olarak görülmesi Derrida'ya aittir. Bu daha önce belirtilmişti. Ancak J. Stork "Yapısalcılık" adlı eserinde, yapısalcılığı statiklik özelliğini dikkate alarak bir tür varlık felsefesi olarak değerlendirir⁵⁵.

J. Paul Sartre'a göre yapısalcılık; "Burjuvazinin bilimsel maddeci düşünce karşısına koyabileceği son engel, yeni bir ideolojinin yaratılması" olarak görülür⁵⁶. Aynı türden bir değerlendirme, Lupereni tarafından da yapılmaktadır⁵⁷.

Yapısalcılığın "tüm kültürlerin temel bir birliği" (C. L. Strauss), "tüm dillerin evrensel bir grameri" (N.Chomsky), "cocuğun entelektüel kapasitelerinin gelişimindeki değişmez ve evrensel ardışıklıkları tespit etme" (J Piaget) ve nihayet bu "değişmez ve evrensel ardışıklıkların ahlaki gelişmeye de uygulanabileceği" (L.Kohlberg) şeklinde evrenselci bir anlayışla yönlendirildiğini söyleyebiliriz.⁵⁸

Yukarıda yapılan açıklamalar dikkate alındığında, yapısalcılığın, katı dilbilimsel kurallara bağlılık gösteren çeşidini belirleyen temel özelliklerine ilaveten, en temel ilkelerini aşağıdaki başlıklar altında belirlemek mümkündür: 1- Değişmezlik, 2-Anti-tarihselcilik, (tarihsel nedensizlik), 3- Anti-hümanizm ve öznelsizlik (öznenin bulunduğu ayrıcalıklı statüsünden edilmesi özneyi herhangi bir yapı gibi yapılaşmış olarak görme), 4- Bağlanmama⁵⁹

Yapısalcı yaklaşımın değişim ve tarihselcilik karşıtlıkları konusunda H. Lefebvre şunları söyler: "yapısalcılık, "status qua" ideolojisidir. Bu ideoloji derin değişimlerden korkan ve var olan durumu sürdürülebilmeye bakanların ideolojisidir. Çünkü bu onların işine gelir! Kendi düzenlerini ayakta tutabilmek için modern toplumu "yapılaştırma"ya çalışırlar."⁶⁰ Aslında yapısalcı yaklaşımların hepsinde statik yapılara ulaşmanın şu anda var olduğu şekliyle şeyleri fotoğraflamanın büyük önemi vardır. Çünkü dondurulmayan tarihsel-toplumsal olgu ve olayların artzamanlı incelenmesi anlam kaymalarına neden olacağı için doğru değil hatta imkansızdır. O zaman "şimdi var olanı" eş zamanlı olarak olduğu şekliyle yapılaştırıp yapılar arası ilişkilerin bütüne/sisteme katılışını araştırıp anlamını vermek gerekir.

Yapısalcılığın anti-hümanist ve özne karşıtı tutumu benimsemesi felsefenin, düşüncenin, bilincin ve tarihin praxis'ten soyutlanması, insan etkinliğinin ve öznelliğinin bu arada ideolojilerin reddine bağlı bir tutumdur. Her şeyi öznenen soyutlamayla olgu ve olaylara yaklaşım tarzı, yeni bir ideolojinin kurulmasına da yol açmıştır.

⁵⁵ J.Stork, Yapısalcılıktan aktaran, West, a.g.e. s. 249.

⁵⁶ Çalışlar, a.g.m. s. 43

⁵⁷ a.g.m. s. 43.

⁵⁸ West, a.g.e s. 230-231 (46. dipnot)

⁵⁹ Çalışlar a.g.m.s. 43-46.

⁶⁰ A.g.m. s. 44

Bu ideoloji G. Schiwy'nin ifadesiyle bir tür "ideoloji olmama ideolojisi":⁶¹ Yapısalcılık, fenomenoloji ve varoluşçu felsefelerin bir şeye "bağlanma" anlayışının aksine bir bağlanmama ilkesiyle kendini tanımlamaktadır. Bu ve benzeri ilkeler çerçevesinde yapısalcılık, kültüre ve kültürel olgulara , özne ile öznenin bilinci ile eylemselliği ve belirleyiciliği dışında bakarak bunları bir "bilinç dışı işlevsellik" taşıyan göstergeler içinde birer "bağımsız bütün" olarak, özerk yapılar olarak ele almaktadır.⁶²

Bu tür yaklaşımlar, insanın, tarihin, uç noktada değerlendirilmesidir. Nitekim yapısalcılığın insana, tarihe, kültüre bakışındaki ve onları değerlendirişindeki aşırı diyebileceğimiz yaklaşım haklı olarak R. Garaudy tarafından "insanın ölümü" olarak nitelendirilmiştir⁶³.

Burada yapısalcılığın özne karşıtı tavrından da bahsedilmelidir, Murray Edelman'a göre "özneye tutarlı bir eylemin, yazının ya da diğer ifade türlerinin kökeni olarak bakılamaz. Nesnelere ve eylemleri yorumlayan dil aynı zamanda özneyi de kurar"⁶⁴ "özne" eylemin yazının ve diğer ifade biçimlerinin kökeni değildir. Aksine özneler ve nesnelere dil tarafından kurulur ve yorumlanırlar."⁶⁵

Yapısalcılığın özne karşıtı tutumunun iki kaynağı Nietzsche ve Freud'dur. Burada bunlardan bahsetmeyeceğiz ancak her ikisinin de dönemlerinde özneye bulunduğu konumundan edecek kadar sert eleştiriler getirdiğini ve bunun "insanın sonu" felsefesinin merkezinde yer aldığı öznenin "kurmaca bir şey" (Nietzsche) ve bilinç dışı "bihaber olan merkezsiz, parçalanmış...bir şey" (Freud) olduğunu belirtelim⁶⁶.

Yapısalcılara göre, özne'yi "toplumsal ilişkilerden bağımsız bir fail" olarak görmek bir tür yanlış anlamaya dayanır. Yapısalcılar, bireyin üzerindeki vurguyu kaldırıp geniş yapılar üzerindeki anlam ve değişimler üzerine yoğunlaşmayı, öznenin / yazardan uzaklaşmayı başlatmışlardır. Artık özne, toplumsal ilişkileri koruma ve değiştirmeye yönelik bir kapasiteden uzaktır⁶⁷.

Yapısalcı geleneğe özne "kayıp kişi"dir. C. Levi-Strauss insan öznesini- varlığın merkezi-"felsefenin şımarık veledi" diye adlandırır. Ona göre insan bilimlerinin değişmez amacı insanı oluşturmak değil onu çözümdürmektir.⁶⁸ Öznenin bu eleştiri ve tahribi toplumsal süreçlerin yapı taşının özneler olmadıkları şeklinde yorumlanmışlardır.

Genel çerçevesini belirlemeye çalıştığımız yapısalcılık, insan etkinliklerinin genel yapılarını belirlemeye çalışan bir çaba olarak temel benzetilerini dilbilimden almış olsa

61 A.g.m. s. 45

62 A.g.m. s. 45-46.

63 Roger Garaudy, 20. Yüzyıl Biyografisi, Çev. Ahmet Zeki Ünal, Fecr Yay. Ankara, 1998, s. 152.

64 Murray Edelman, Constructing the Political Spectacle, Üniv of Chicago Press, Chicago, 1988, s. 9

65 Jane Flax, Thinking Fragments , Üniv. Of California Pres, Berkeley, 1990, s. 219.

66 Rosenau, a.g.e., s. 84-85.

67 Louis Althusser, Lenin and Philosophy, New Left Books, London 1971, s. 160.

68 Sarup, a.g.e., s. 1. Ayrıca Rosenau, a.g.e. s. 87.

da, onun batı düşünce geleneğindeki en önemli özelliği şeylere yeni bir bakış açısı getiriyor olmasıdır. Bu bakış açısının oldukça fazla örneği olması, dilbilimden, kültür ve mitolojilere kadar geniş bir alanda kullanılması, onun tam olarak ne olduğunu belirlememizi kısıtlamış olabilir. Ama şurası açıktır ki, yapısalcılık, her şeyi, dünyanın hatta öznenin bile (bunları oluşturan), yapılar arası ilişkilerden oluşuyor olarak görür.

Tarihsel dayanakları ve eleştirdikleri felsefi arka plan dikkate alınca; en genel anlamda dile yakından ilgili, insan merkezliğe ve öznelciliğe karşı saldırgan, tarihteki süreksizlikleri vurgulama, ikili karşıtlıklara bağlı kalma, gösterge kavramına sıkı sıkıya bağlılıkla oluşturulacak olan felsefenin adına yapısalcılık demek mümkündür. Bu düşünce hareketi ya da yöntem, bilinç dışının, yabancı'ın incelenmesine yönelmekle, ikili karşıtlıklar arasındaki ve yapılar arasındaki ilişkileri temel almakla, sistem kavramını yeniden göz önüne almakla, ve sonuçta genel yasalara ulaşmayı amaçlamakla yeni bir düşünce hareketi yada yöntem adını almaya hak kazanmıştır.

Sonuç olarak, insan bilimleri için bir felsefe yada felsefi yöntem olma iddiasındaki yapısalcılık tüm farklı uygulama ve çözümlene biçimlerine kadar, insan öznesinin, tarihselciliğin, anlamın ve felsefenin eleştirisini içeren araştırma nesnelere tarihselliği içinde değil de şimdi var olan biçimiyle anlamaya çalışan, bir düşünce hareketinin adıdır. Gerçekte, dil merkezli bir düşünme biçimi olarak, her şeyi yeniden dil bağlamında düşünmekle kalmayıp aynı zamanda her şeyin konusunu da dil gibi yeniden düşünme çabası içerisine giren yapısalcılık, 20.y.y. düşüncesi açısından dilin sorunları, gizleri ve içerimleri ile hem bir paradigma hem de bir saplantı olmuştur. Yapısalcılığın yukarıda bahsedilen temel ilkeleri genelde kabul görse de, post-yapısalcı bakış açısı ve paradigma çerçevesinde miadını dolduran bir "izm" ve "yöntem" olduğunu da söyleyebiliriz. Nitekim düşünce tarihinin bundan sonraki dönemi post-yapısalcılık ve post-modernizm olarak devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Afşar Timuçun, Düşünce Tarihi, B.D.S. Yay. İstanbul 1992.
- Atilla Birkiye, Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru Varlık yay. İstanbul.1984
- Bedia Akarsu, Çağdaş Felsefe, İnkılap Yay. İstanbul 1987.
- Cameron Fincher, A Prefeceto Psyehology Harper (and) Rov, Publishers New York, 1964.
- Claude Levi-Strauss, Mit ve Anlam , Çev., Şen Süer/Selahattin Erkanlı, Alan yay. İstanbul, 1986
Dilbilim ve Göstergebilimde Yapısalcı Yaklaşımlar., Somut Der. İstanbul, 1983
Engin-Geçtan, Psikonaliz ve Sonrası, Remzi Kitabevi İstanbul 1993
Erol Göka, Abdullah Topçuoğlu, Yasin Aktay, Önce söz vardı.
- G. Klaus, Çağ. Felsefe, Çev. Düzenleyen, Aziz Çalışlar, Altın Kit.Yay. İstanbul 1985.
- Hilmi Yavuz, Felsefe Üzerine, Bağlam yay. İstanbul , 1987.
- Jacques Derrida, Göstergebilim ve Gramatoloji, Çev. Tülin Akçin, Afa yay. İstanbul1989
Leonard Binder, (İslamic Liberalism). Liberal İslam- Çev. Yusuf Kaplan, Rey. Yay.. Kayseri, 1996.
- Madan Sarup, Post Yapısalcılık ve Post Modernizm Çev. A. Baki Güçlü Ark.Yay. Ankara 1995
- Margaret M. Polama, Çağdaş Sosyoloji Kuramları Çev. Hayriye Erbaş Gündoğan Yay. Ankara,1993.
- Mehmet Akalın, Modern Linguistiğe Giriş, İletişim ve Dil Linguistik Yapısalcılık İzmir, 1983.
- Mehmet Rifat, Dilbilim ve Gösterge Bilim Kuramları Yazko yay. İstanbul 1983.
- Odu Marguard, İlkeselliğe Veda Çoktanrıcılığa Övgü, Çev. Şebnem Sunar, Sarmal Yayınları.
- Ronald Barthes, Anlatılanların Yapısal Çözümlemesine Giriş. Çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat Gerçek Yay. İstanbul,1988.
- Tahsin Yücel Yapısalcılık, Ada yay. İstanbul 1983.
- Tom Battomore-Robert Nisbet, Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi, De.Denet: Mete Tuncay, Aydın Uğur, V Yayınları İstanbul 1990 (s. 572-612)
- Vincent Descombes, Modern Fransız Felsefesi Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yay. İstanbul 1993